

Раціонально-емоційна оцінка поєднує судження та переживання в органічному поєднанні. Змішаний тип оцінки експлікується маркерами оцінки у тлумаченні композита та словниковими позначками: *mousetrap* 'дуже маленький дім' – 3. jocular a very small house.

2.3. Критерії добору оцінних композитів в англійській мові.

Основними критеріями для виділення оцінних іменників-композитів в англійській мові є:

- частиномовна приналежність (іменники);
- ремарки, що позначають негативну чи позитивну оцінку (derogative, colloquial, offensive, vulgar, slang), наприклад, *fly-trap* 'рот' – 2. slang the mouth, *nig-nag* 'нігер' – slang (derogatory and racially offensive) a black person, *all-nighter* 'нічне пильнування' – colloquial a task, etc. that takes all night;

- індикатори оцінки в дефініції (bad, fail, empty, without, full), наприклад, *eyesore* 'щонебудь дуже неприємне (для ока); каліцтво; потворність; більмо на оці' – 2. An ugly object or mark; something that is offensive to the eyes, *numskull* 'тупиця, йолоп, телепень' – 1. A stupid or foolish person, a dolt, *cacography* 'какографія, нерозбірливий почерк' – 2. Bad handwriting; bad writing.

Отже, вивчення семантичних особливостей оцінних композитів в англійській мові відкриває перспективи дослідження англійської оцінної картини світу, виявлення специфіки об'єктивації позамовної дійсності засобами оцінних складних слів.

Література

- Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд : [Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.]. — М. : Высш. шк., 1986. — 295 с. Бессонова О. Л. Оценка как семантический компонент лексического значения слова (на материале существительных-наименований лица в английском, французском и украинском языках) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / О. Л. Бессонова. — Донецк, 1995. — 184 с. Бессонова О. Л. Ієрархія цінностей та її відображення в англійській картині світу / О. Л. Бессонова // Процедури концептуального аналізу в різноструктурних мовах : [монографія] / За заг. ред. О. Л. Бессонової, О. С. Сарбаш, О. В. Трофімова, С. В. Олійник, І. Д. Стоянова. — Донецьк : ДонУ, 2012. — Т. 7. Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження. — 360 с. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. — М. : Едиториал УРСС, 2002. — 280 с. Зацний Ю. А. Развитие словникового состава английской лексики в 80-ти та 90-ти роки ХХ століття : автореф. дис. ... докт. филол. наук : 10.02.04 / Ю. А. Зацний. — К., 1999. — 32 с. Крайняк Л. К. Композити з першим дієслівним компонентом у сучасній англійській мові: семантико-когнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. К. Крайняк. — К., 2001. — 19 с. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. — М. : Наука, 1981. — 200 с. Кубрякова Е. С. Язык и знание : На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — 560 с. Мешков О. Д. Семантические аспекты словосложения английского языка / О. Д. Мешков. — М. : Наука, 1986. — 209 с. Омельченко Л. Ф. Атуальные проблемы английской композитологии / Л. Ф. Омельченко, В. А. Самохина // Вісник СумДУ. — № 11 (95). — 2006. — Т. 1. — С. 82–86. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. — М. : Наука, 1986. — 143 с. *The New Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles* / Edited by Lesley Brown. — Oxford : Clarendon Press, 1993 — Volume 1,2. — 3802 p.

УДК 811.112.2'38

СУДЬЯ А. М.

(Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»)

ФОРМАЛЬНИЙ І СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТИ СИМЕТРІЇ ТА АСИМЕТРІЇ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ-ПРИКМЕТНИКІВ

У статті розглядаються проблеми виявлення взаємозалежності симетрії та асиметрії форми і семантики контекстуальних синонімів-прикметників. Контекстуальна синонімія прикметника розглядається як семантико-синтаксичний тип відношень, що обумовлює особливості її аналізу. Увагу приділено повтору як носію спільного і відмінного. Також визначено межі варіативності та виокремлено типи контекстуальної синонімії прикметника.

Ключові слова: контекстуальні синоніми-прикметники, референція, симетрія, асиметрія, повтор.

Судья А.Н. Формальный и семантический аспекты симметрии и асимметрии контекстуальных синонимов-прилагательных. В статье рассматриваются проблемы выявления взаимозависимости симметрии и асимметрии формы и семантики контекстуальных синонимов-прилагательных. Контекстуальная синонимия прилагательного рассматривается как семантико-синтаксический тип отношений, чем обусловлено особенности ее анализа. Внимание уделено повтору как носителю общего и отличного. Также определены границы вариативности и выделены типы контекстуальной синонимии прилагательного.

Ключевые слова: контекстуальные синонимы-прилагательные, референция, симметрия, асимметрия, повтор.

Suddia A.N. Formal and Semantical Aspects of Symmetry and Asymmetry of Contextual Adjective Synonyms. This article addresses the principles which determine the interdependencies between symmetry and asymmetry of form and semantics of contextual adjective synonyms. Contextual synonymy of adjectives is considered both formal and semantic type of relations which determines its analysis. Also limits of variation are determined as well as types of contextual adjective synonyms are defined.

Key words: discourse instantiation of lying, rhizome, situation of deception, verbal and non-verbal elements

Симетрія/асиметрія є проявом системних властивостей, і в однаковій мірі притаманна будь-якій системі: мові, тексту і т. і. симетрія позначає впорядкованість, регулярність, одноманітність предметів і явищ суб'єктивного світу, де це поняття співвідноситься з такими поняттями як закономірність, збереження, інваріантність. В цей же час, асиметрія – протилежне поняття. Воно відображає впорядкованість, регулярність, різноманіття. В асиметрії проявляються порушення рівноваги і усталеності, пов'язані зі змінами в організації системи, складових цілого [Гак 1998, с. 107]. Концепція симетрії та асиметрії використовується передусім для аналізу динамічного аспекту мови [Гак 1998; Корбут 2005; Хантакова 2006]. Таким чином, її можна вважати засобом, який пов'язує синтагматику і парадигматику.

Засади асиметрії криються у мові та мисленні. За В.Г. Гаком, головна причина виникнення асиметрії полягає у тому, що люди оперують поняттями з розмитими межами, незважаючи на чітко окреслене ядро. Можна виразити будь-який об'єкт, для якого не існує найменування у мові. Однак ця найважливіша задача комунікації реалізується ціною нечіткості меж значення мовних елементів, тобто слів, граматичних форм [Гак 1998, с. 123-124].

Оскільки симетрія/асиметрія у такому розумінні є гранично узагальненою, багатоаспектною концепцією, відмітимо аспекти, які безпосередньо пов'язані з дослідженням контекстуальної синонімії. Синоніми є одним із способів прояву симетрії/асиметрії мовних знаків. Наявність спільного та відмінного у контекстуальних синоніміях є їхньою онтологічною властивістю, що надає **актуальності** цій розвідці.

Об'єктом статті є контекстуальні синоніми-прикметники, а **предметом** збіги та відмінності у формі і значенні, завдяки яким створюється симетрія та асиметрія контекстуальних синоніміїв-прикметників.

Мета розвідки полягає у виявленні взаємозалежностей між спільним і відмінним у формі та семантиці виокремлених одиниць та передбачає виконання таких завдань: 1) розглянути варіативність на рівні форми; 2) проаналізувати можливі формальні варіанти з огляду на їхній взаємозв'язок із семантикою; 3) прослідити взаємовплив симетричних та асиметричних обсягів.

Вже при розгляді мовної синонімії можна відмітити, що до синонімічних рядів включаються слова різних лексико-граматичних розрядів, словосполучення та фразеологічні одиниці, що мають деякі спільні ознаки та виконують однакові синтаксичні функції, зокрема такі, як прикметник – дієприкметник, прислівник – дієприслівник, іменник – словосполучення. Наприклад: *Soldat: Wehrpflichtiger, ... Uniformierter, ... Bürger in Uniform, ...*; [Wahrig Synonymwörterbuch 2007] або *klar: durchsichtig, sauber, ungetrübt, rein, ... durchscheinend, ...*; *dumm: schwachköpfig, ... blödsinnig, ohne Verstand, hohlköpfig, dummlich, mit Dummheit geschlagen, borniert, stupid[e,], ... auf den Kopf gefallen, aus / von Dummsdorf, dumm wie Bohnenstroh, dümmer als die Polizei erlaubt...* [Wörterbuch Synonyme, с. 8070].

Це стосується і контекстуальних синоніміїв: „*Und wenn Ludendorff einmal vor seinen himmlischen, nicht aus Preußen stammenden, also unbefangenen Richter tritt...*“ [Kurt Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien 1999, с. 2181], де контекстуальний синонімічний ряд представлено прикметником, дієприкметниковим зворотом та дієприслівником.

Таким чином, асиметрія форми полягає у синонімізації слів різних лексико-граматичних розрядів, симетрія – у однаковій синтаксичній позиції.

Варіативність синтаксиса має межі: будь-яка мова маніпулює певним комплексом синтаксичних структур і семантичних класів слів [Гак 1999, с. 76-77]. Ця прив'язаність при

виокремленні контекстуальної синонімії означає орієнтування на синтаксичну позицію прикметника – на атрибут.

Як уже відмічалось, функцією прикметника є модифікація, синтаксичною позицією – атрибут, відповідно, прикметник складає ядро цієї категорії. Однак, як продемонстрував В.Б. Гак на матеріалі дієслів французької мови, для синтаксису характерним є наявність вторинних (синонімічних способів) утворення, постановкою певних частин мов у невласливу їм позицію [там само, с. 81]. При формуванні вторинних функцій синтаксичної структури (у семасіологічному аспекті) структурна модель залишається незмінною, а змінюються класи у синтаксичних позиціях [там само, с. 76-77]. Саме цим можна пояснити можливість появи інших варіантів атрибуції: Part I, Part II, Adv, Kompositum і т. і.

Єдиний можливий розгляд атрибута – в межах іменної групи. Таким чином, окрім симетрії/асиметрії атрибута необхідно розглянути симетрію/асиметрію іменної групи.

З боку синтаксису синонімія поділена на групи на основі структурного критерію в залежності від меж синонімізації: в межах однієї номінативної групи або в межах різних номінативних груп. Синонімічні відношення, які зустрічаються у текстах, можна поділити на два види: 1) синонімічність прикметникової групи у межах іменної групи, що має вигляд (артикль/займенник) + прикметники-синоніми + іменник, від якого вони залежать (наприклад, *eine freundliche, stille Übereinkunft*); 2) синонімічність між двома та більше номінативними групами, при чому спостерігається декілька типів відношень між лексемами.

Розглянемо детальніше. На основі підбраного матеріалу за референційною спрямованістю виокремлюємо такі формальні (структурні) типи:

1. (Art/Pron) + $A_1 + A_2 + \dots + A_x + S$, атрибути маркуються відносно одного й того самого іменника. Наприклад: *die unlogische, nicht objektive, ungerechte ... Macht; jene alten, weisen, würdigen Kirchenväter*.

2. (Art/Pron) + $A_1 + S_1$ та (Art/Pron) + $A_2 + S_2$, атрибути маркуються ідентичним іменником та однаковим артиклем або однаковим/подібним займенником. Наприклад: *jede gesunde Reise – jede richtige Reise; der falsche Radikal – der ungefährliche Radikal*. Можливе також опущення іменника: *in einer positiven, in einer höchst fruchtbaren Opposition*.

У випадку 1 симетрія досягається за рахунок маркера кореференції, який виражений артиклем або займенником (крайній випадок – нульовий артикль), а також за рахунок співвіднесеності з одним і тим самим іменником. Асиметричними є атрибути. Випадок 2 є продовженням першого випадку, Проявом симетрії є однакові займенники/артиклі та однакові іменники, а проявом асиметрії – атрибути. Можливий варіант випадку 2 – опущення іменника.

Ще один можливий випадок:

3. (Art/Pron) + $A_1 + S_1$ та (Art/Pron) + $A_2 + S_2$, атрибути маркуються однаковим артиклем або однаковим/подібним займенником, іменники різні, хоча й позначають один і той самий предмет або явище. Дискусійним моментом є питання, чи можна стверджувати окремо про контекстуальну синонімічність прикметника (або говорити про синонімічність іменних груп).

В цьому випадку не достатньо застосування лише формального критерію. Це означає необхідність розгляду семантичного аспекту симетрії/асиметрії контекстуального синоніма-прикметника (ширше – контекстуального синоніма-модифікатора).

В свою чергу, лексико-семантична синонімія базується не на ідентичності синтаксичних відношень і лексем, а на ідентичності відображених у висловленні відношень дійсності, на ідентичності типових ситуацій [Гак 1999, с. 76].

У нашому випадку цей критерій відображено як єдність референції, яка для прикметника досягається жорсткою прив'язаністю до іменника в межах іменної групи. Іншим критерієм виокремлення контекстуальних синонімів є спільність семантики, яка досягається за рахунок повтору (наявності спільної) семи.

Загалом, сполучення синонімів характеризується складною взаємодією симетричних та асиметричних смислових об'ємів, у яких відбувається як збіг, так і протиставлення прямих

або переносних, денотативних і конотативних, первинних або вторинних змістів [Хантакова 2006, с. 169–170].

Безперечно, повтор семи у значенні є проявом симетрії. Тим не менш необхідно проаналізувати можливі види повтору та їхнє співвіднесення за умови, що синтаксичну позицію атрибута займає прикметник/інша частина мови. Асиметрія в цьому випадку полягає у розбіжності в семантиці, яка неминуче виникає при вживанні синонімів у тексті (інакше, як відзначалося, текст не міститиме нової інформації).

Семантичний повтор об'єднує лексичний, коли повторюється одне й теж слово та його значення, і смисловий повтор, в якості компонентів якого виступають різні слова, які співвідносяться як номінації одного спільного предмета або явища [Макарченко 2006, с. 164].

Не зупиняючись докладно на несинонімічних засобах повтору (наприклад, тематичних рядах), відмітимо важливість цього положення через можливість синонімії типу (Art/Pron) + A₁ + S₁ та (Art/Pron) + A₂ + S₂. Говорячи про функціонування контекстуальних синонімів-прикметників в іменних групах, виникає питання семантичної ваги та впливу значень окремих складових іменної групи один на одного. Хоча це не є окремим завданням нашого дослідження, проте розгляд проблеми відмежування значень всередині іменної групи є дуже важливим для когнітивного моделювання контекстуальної синонімії прикметника.

Залучення семантики необхідне для оцінки семантичної ваги елементів іменних груп при встановленні характеру синонімії. Для вирішення цього питання необхідно встановити ступінь інформативної значущості атрибута і, відповідно, зв'язності значень всередині іменної групи, залучивши процедуру опущення атрибута.

Наприклад: *das berüchtigte Kriegspresseamt – diese traurige Behörde*. При вилученні атрибутів отримуємо *das Kriegspresseamt – diese Behörde*, відсилання до одного й того самого об'єкта зберігається, оскільки іменники мають спільну семантику *diese Behörde – c) Pflicht, Aufgabe, Amt (1 b)* [Duden], знаходячись таким чином у відношеннях перетину. В іншому прикладі: „*der deutsche Bürger da*“ та „*der Patriot*“ [Kurt Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien 1999, с. 1151, 1152] вилучення атрибутів спричинює втрату референції та втрату смислу: „*der Bürger*“ – „*der Patriot*“.

Розглянемо симетрію та асиметрію семантики з урахуванням структурних типів. Варіант I: контекстуальна синонімія в межах однієї іменної групи типу (1) (Art/Pron) + A₁ + A₂ + ... + A_x + S та її варіант в межах різних іменних груп типу (2) (Art/Pron) + A₁ + (S₁) та (Art/Pron) + A₂ + S₁. Симетрія досягається за рахунок співвіднесеності з одним і тим самим іменником (семантика іменника залишається незмінною), а також за рахунок наявності спільної семи у значеннях атрибутів. Асиметричними є, як правило, подальші семи атрибутів. Наприклад: *eines, einziges, allereinigstes Paradigma* – повтор семи „єдиний“, розбіжність у інтенсивності вираження ознаки; *die Politik Bismarcks oder die Politik Friedrichs des Zweiten, römische oder englische: die Politik Macchiavellis* – повтор – симетрія за рахунок атрибута „сильна централізована влада“, асиметрія за рахунок створення ефекту акумуляції.

Варіант II представляє синонімію іменних груп, де іменники – неідентичні. Синонімія іменних груп з неідентичними іменниками має такі типи:

4. (Art/Pron) + A₁ + S₁ та (Art/Pron) + A₂ + S₂, вилучення елемента-модифікатора не спричинює втрату референції. Наприклад: *ein flüchtiger Moment – eine lichthelle Sekunde*, де *ein Moment – eine Sekunde* співвідносяться за рахунок *ein Moment → ein Augenblick ← eine Sekunde*. Симетричним об'ємом атрибута є швидкоплинність, асиметричним об'ємом є швидкість проминання часу. Інший приклад: *die schlanke Rothaarige – die junge Hexe*. Вилучаємо атрибут, отримуємо: *die Rothaarige – die Hexe*; рудий колір волосся асоціюється із відьмою, отже, референцію збережено. Йдеться про молоду відьму, а молодість асоціюється з красою і гарною фігурою, тому *schlank → schön ← jung*, де *schön* є симетричним об'ємом.

5. (Art/Pron) + A₁ + S₁ та (Art/Pron) + A₂ + S₂, вилучення атрибута спричинює втрату референції. Наприклад: *Weltkrieg – die große Zeit*. В цьому випадку артикль у іменника *Weltkrieg* відсутній через специфіку вживання прийменника *als* (як правило, без артикля

[Helbig, Buscha 1996, с. 415]), проводимо вилучення атрибутів, отримуємо *-krieg – die Zeit*, референцію повністю втрачено, так само атрибути за семантикою не співвідносяться: *Welt- – groß*. Одиниці *Weltkrieg – die große Zeit* синонімізуються при співвіднесенні їх з концептом „DER 1. WELTKRIEG“ і виведенням із залученням контексту та фонових знань. Розглянемо ще один випадок: *die alten Offiziere – die Herren des alten Regimes*. Вилучаємо атрибути, залишається *die Offiziere – die Herren*. Референція зберігається, але спільні семи відсутні. Проаналізуємо атрибути *alt – das alte Regime*. Контекст дозволяє розширити значення *alt* у іменній групі *die alten Offiziere* до *die Offiziere des alten Regimes* завдяки імплікації „*die Offiziere des deutschen Heeres vor und im 1. Weltkrieg*“.

Окремим випадком є варіант типу:

5а. (Art/Pron) + S₁ та (Art/Pron) + A₂ + S₂, наприклад: *der ergraute Kadett – Ludendorff*. Застосування процедури опущення атрибута: *der Kadett – Ludendorff* призводить до суттєвої втрати смислу. Підключимо фонові знання. Людендорфф – головнокомандувач німецької армії у Першій світовій війні, який фактично проводив агресивну милітаристичну політику [Brockhaus 2006]. Таким чином, симетричність полягає у приналежності лексем до тематичного поля „військовий“. Завдяки асиметрії імплікується відношення автора до військового таланту Людендорффа. Однак якщо *der Kadett* означає злобний випад, то *der ergraute Kadett* – насмішка над недалекоглядною людиною, яка дожила до солідного віку, але не вміє нічого, крім воювати.

В межах синонімії іменних груп можна виокремити також випадок б типу (Art/Pron) + A₁ + S₁ та (Art/Pron) + A₁ + S₂; (зближення іменника за рахунок ідентичного/подібного прикметника (детально не аналізувався, оскільки не стосується об'єкта дослідження). Наприклад: *die unruhige Klasse – das unruhige Gewimmel*.

Таким чином, модель контекстуальної синонімії прикметника є одночасно залежною від синтаксичної структури і від семантики. При вивченні симетрії та асиметрії контекстуальної синонімії прикметника слід розрізнити два типи відношень:

1) синонімію атрибутів в межах іменної групи і як її варіант синонімію атрибутів за однакового іменника;

2) синонімію атрибутів за неоднакового, неідентичного іменника. В цьому випадку можливі два підтипи:

2а) контекстуальна синонімія атрибутів за контекстуальної синонімії іменників;

2б) контекстуальна синонімія іменних груп як єдиного складного цілого.

Для розрізнення випадків 2а та 2б залучаємо додаткову процедуру у вигляді опущення атрибута. Вилучення атрибута не повинно спричинювати втрату референції і/або спільної семантики. Якщо відбувається втрата спільного значення і/або референції, то йдеться про синонімію іменних груп, в якій все ж прикметник відіграє важливу роль.

Отже, аналіз симетрії та асиметрії має високу значущість для розкриття сутності контекстуальної синонімії прикметника. Симетрія/асиметрія спостерігається у формі, значенні і функції. Для контекстуальних синонімів-прикметників характерний семантико-синтаксичний тип синонімії (через синтактико-семантичне виокремлення прикметника як класу слів [Dixon 1982, с. 3]) і, відповідно, жорстка прив'язаність до синтаксичної позиції атрибута, а також залежність від значення іменника. В аспекті семантики для прикметника можливі два основних варіанти: співвіднесення з іншим контекстуальним синонімом-прикметником за умови ідентичного або синонімічного іменника та неможливість опущення прикметника в межах синонімії іменних груп. Важливим інструментом для визначення типу синонімії є саме процедура опущення атрибута. Водночас, розгляд прояву симетрії та асиметрії контекстуальних синонімів-прикметників за функцією слід віднести до **перспектив** подальших досліджень.

Література

- Гак В. Г. Языковые преобразования / В.Г. Гак. – М. : Школа „Языки русской культуры“, 1998. – 786 с. Корбут А. Ю. Текстосимметрика как раздел общей теории текста : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.19 / А.Ю. Корбут. – Барнаул, 2005. – 343 с. Макаренченко Е. А. Роль контекстуальных синонимов в обеспечении связности текста (на примере немецкого языка) /

Е. А. Макаренко // Вестник СамГУ. – 2006. – № 10/2 (50). – С. 162–169. *Хантакова В.М.* Теория синонимии: опыт интегрального анализа : [монография] / В. М. Хантакова. – Иркутск : Иркутский государственный лингвистический университет, 2006. – 211 с. *Dixon R. M. W.* Where have all the adjectives gone?: and other essays in semantics and syntax / R. M. W. Dixon. – Berlin : Mouton, 1982. – xiv, 256 p. *Kurt Tucholsky: Werke, Briefe, Materialien* [Elektronische Ressource] / [M. Gerold-Tucholsky, F. Raddatz, R. Links, M. Hepp]. – Digitale Bibliothek, Band 15. – Berlin : Directmedia, 1999. – 12733 S. – 1 CD-ROM; 12 cm. – Titel auf dem Behältnis. *Palmer F. R.* Semantics / F. R. Palmer. – [2nd ed.]. – Cambridge : Cambridge University Press, 1983. – viii, 164 p. *Wahrig Synonymwörterbuch* / herausgeg. von der Wahrig-Redaktion. – Bertelsmann Lexikon Institut. – Gütersloh / München : Wissen Media Verlag GmbH, 2006. – Zugriff : <http://www.wahrig.de/wahrig.html>. *Wörterbuch Synonyme* [Elektronische Ressource] / [Neu bearb. und herausgeg. von H. Görner und G. Kempcke]. – Digitale Bibliothek, Band 84. – Berlin : Directmedia, 2003. – 37388 S. – 1 CD-ROM; 12 cm. – Titel auf dem Behältnis.

УДК 811.112.2'371'373.43"19/20"

ТУПАХІНА О. В.

(Запорізький національний університет)

СЕМАНТИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ СЛОВА (НА МАТЕРІАЛІ НЕОЛОГІЗМІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті розглянуті основні принципи та причини утворення семантичних неологізмів. Виокремлені основні напрями функціонально-семантичного розвитку лексики.

Ключові слова: неологізм, семантична деривація, архісема, термінологізація, детермінологізація, транстермінологізація.

Тупахіна О.В. Семантическая эволюция слова (на материале неологизмов немецкого языка конца ХХ – начала ХХІ века). В статье рассмотрены основные принципы и причины образования семантических неологизмов. Выделены основные направления функционально-семантического развития лексики.

Ключевые слова: неологизм, семантическая деривация, архисема, терминологизация, детерминологизация, транстерминологизация.

Tupakhina O. V. Semantic evolution of the word (based on the German neologisms since the end of XX – to the beginning of XXI century). The article deals with the basic principles and reasons of formation of semantic neologisms. Main directions of development of functional-semantic lexicon are analyzed.

Key words: neologism, semantic derivation, archesemes, terminologization, determinologization, transterminologisation.

Дослідження процесів пізнання світу, оновлення його мовної картини спричинене осмисленням семантичного розвитку лексики німецької мови, яке дає змогу зрозуміти динамічну сутність когнітивного простору неології, адже «слово є не тільки засобом вираження поняття, а й способом його створення та розробки» [Лапшина 1998, с. 4]. Воно виступає матеріальним сигналом відображених у мисленні елементів об'єктивного світу. У ньому закріплюються результати пізнавальної діяльності людини, які є точкою опори для її подальшого когнітивного розвитку.

Актуальність роботи зумовлена відкритістю лексичного фонду німецької мови, його іманентним поповненням семантичними неологізмами, а також необхідністю системного опису мовних засобів і способів фіксації інновацій.

Метою дослідження є встановлення векторів семантичної динаміки та виявлення структурно-семантичних закономірностей виникнення і функціонування семантичних неологізмів у німецькій мові кінця ХХ – початку ХХІ століття, а основне **завдання** полягає у визначенні характеру і механізмів семантичних змін, зумовлених функціональною мобільністю та внутрішньомовною міграцією лексики.

Об'єктом аналізу у статті виступають когнітивно-семантичні механізми неологізації німецької мови, а **предметом** - неологізми, утворені внаслідок семантичної деривації.

Найяскравіше творчий потенціал мови виявляється в процесі семантичної деривації, оскільки зміни відбуваються у структурі значень окремих одиниць. Як одна з внутрішньомовних засад формування нових лексем, семантична деривація є результатом еволюційних процесів у мові.